

ԲԱԺԱՆՈՐՂ ԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պոչկարիոյ համար
Տարեկան 12 Յր.
Վեցամսեայ 6 »

Արտասահմանի համար
Տարեկան 15 »
Վեցամսեայ 8 »

Ամերիկայի համար
Տարեկան 3 Յր.
Վեցամսեայ 1.50 »

ԿԱՆՈՒԿՆԻ ՎՃԱՐՆԵԼԻ

Իրանացեան տղոյ տնային
երեսին համար 40 տակթիով
է. իսկ փերջին երեսի համար
20 տակթիով է. երեսին
աւելի անգամներու համար
20 ժոզեղ կըլայ :

Պոչկարիոյ համար ձեռքի
(15 ՍԱՆԹԻՄ)

ՇԱԲԱԹ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱՎԱՆ ԵՒ ԳՐԱՎԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԶՈՐԵԲՇԱԲԹԻ ԵՒ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ

Отговорникъ: Д-ръ Т. Хр. Стояновъ

Նախկ եւ դրամ դրկեյ
Խմբագրութեան հասցին

Редакция на вестникъ
«Шаржумъ»
Варна.

Redaction du journal
«Charjoum»
Varna (Bulgarie)

Գրութիւնք եւ լին տրուիր

Արտասահմանի համար ձեռքի
(20 ՍԱՆԹԻՄ)

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր բաժանորդներէն, որոնք
վճարած չեն, կը խնդրենք ան-
յապաղ զրկել բաժանագիրները,
որովհետեւ առաջին վեցամսեան
կը լրանայ. Բաժանորդները պէտք
է հասկնան որ թերթը ստակով
կեղայ :

Թ Ա Տ Ր Ո Ն

Այս գիշեր ժամը 9ին, տեղւոյս Սա-
էտինէնի սրահին մէջ հայ երիտա-
սարդութիւնը իր կողմէ անձնուի-
րաբար ներկայացում մը պիտի տայ
ինպատ Հայաստանի որբերու :
Ներկայացուելիք խաղն է «Վրէժը
կամ Առեւանգութեան մը զոհերը»
որով Յ արար իրական կեանքէ առ-
նուած եւ խիստ ծիծաղաշարժ դաւեշտ
մէջ արար :
Տիար Տօքթ. Ալ. Աթաբեկեանցի
հովանաւորութեան ներքեւ. ուստի
կը յայտարարենք որ իր անձնական
կնիքը չի կրող սոմսակները կեղծ
ու անվաւեր են :

Հայ երիտասարդութիւն

Չ Ո Ւ Լ Ա Ր Ա Ն
ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՏԱՌԵՐՈՒ

Յակոբ Մերոնեանի

Կը ձուլէ ամէն լեզուէ ապագրական
մատեր, մասնաւորաբար Հայերէն եւ
թուրքերէն :

Ինպատ. քառաս, էնթէրիններ,
գրիչ եւ քանիթիւր :

Դիւնբը յոյժ գիւրամատչելի :
Հասցէ

Agop Dzerounian
(Bulgarie) Sophia

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Վ Ա Ն

ՄԵՆՅ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՆՃԲԵՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ ՅԵՏՈՅ, ՈՒ

ՅԵՆԱՔՈՒՈՒԹԵԱՆ ՄԱԳՈՒՄ

ՈՍ.

Առաջնորդն այդ գրութիւնը ձեռք
առնելով, տեսաւ որ ամբողջ պատաս-
խանատուութիւնը հայոցս վրայ կը
ձանրացնէ : Գրութեան իմաստն էր՝
«մաս մը տար գլուխ երիտասարդներ
անգիտակցաբար այս ամբողջ շարժ-
մանը շարժառիթ դարձած են, եւ սե-
ղի տուին խնդրոյն մինչեւ հոս հաս-
նելուն. մենք հայ հպատակներս եւ

**ՎԵՐՋԱՊԵՍ ԺԱՍԱ-
ՆԱԿՆ Է ՅԻՇԵԼ**

Անցեալ օր Պ. Պիօնեան իր հա-
մերաշխութիւն յօդուածի մէջ խօ-
սելով Փարիզի համաշխարհային
ցուցահանդէսի մասին, մեծ դառ-
նութեամբ շեշտել էր այն կէտը
թէ՛ հայ ուսուցիչը ոչ մի միջոց
ունի այցելել այդ ցուցահան-
դէսը՝ ու գոնէ իր մասնագիտու-
թեան վերաբերեալ նորութիւն-
ները հետ ծանօթանալ և ուսում-
նասիրել :

Հայ ուսուցչի այդ ախր շատ
բնական է, եթէ իսկապէս նա իր
պաշտօնը կատարում է ոչ միայն
իր գոյութիւնը պահպանելու,
այլ և հայ մատաղ սերնդին կանո-
նաւոր մտաւոր և բարոյական
սնունդ տալու համար :

Պ. Պիօնեանի սրտարուիս և ան-
կեղծ վիշտն ու ախր արտայայ-
տող ուսուցիչներ մենք շատ քիչ
ունենք. մեծամասնութիւնը ա-
րեւելեան թմբութեան և մե-
ծամտութեան մէջ է ընկնում :
Նրանց համար աշխարհիս մէջ ի-
րենցից մեծ մանկավարժ չը կոյ-
ինչո՞ւ է այդ մեծամասնութիւնը
այդ վիճակում. որովհետեւ նա
երբէք չէ պատրաստվել դաս-
ախարակ, ուսուցիչ լինելու. և
այդ պաշտօնը ստանձնել է միմի-
այն ապրուստ ճարելու համար :

միանգամայն անարժան գուակներդ,
որ մինչեւ ցարդ ձեր բարձր առանձ-
նաշնորհումները վայելած ենք ու կը
վայելենք, այսօր այդ բարեբերու
հանդէպ սխալուելով մեղանչեցինք.
այժմ անարժանաբար կուզանք սոյն
աղերսագրով յոտս ձերում կայսերա-
կան գահոյից՝ խնդրելով որ այդ մեր
սխալ վարմանց հանդէպ օսմանեան
բարեխնամ կայսրութիւնը ներողա-
միտ գտնուի :

Այդ գրութիւնը Գիւր. Խարախան-
եան կարդալուն պէս, յուզուած վի-
ճակով մը առանց ստորագրելու յետս
կուտայ. երբ պնդումներ կը լրուին,
կը պատասխանէ թէ՛ «ես չեմ կրնար
այդ տեսակ սխալ քայլ մը առնուլ,
քանի որ ես ալ պատասխանատու մը
եմ ազգին, ինչպէս որ գուք լաւ գի-
տէք թէ՛ հայերս այդ խնդիրներուն
մէջ յանցանք մը իսկ չունինք, երբ

Թողնենք այդ ֆլառակար ու-
սուցչական մեծամասնութիւնը մի
կողմ և անցնենք այն սակաւա-
թիւ հայ դաստիարակներին, ո-
րոնք համոզված են թէ՛ առանց
ժամանակակից մանկավարժական
գիտութեան անկարելի է լինել ար-
ժանաւոր դաստիարակ-ուսուցիչ-
ներ և մատաղ սերնդի կրթութեան
զեկավար : Այդ ուսուցիչները
իսկապէս եռանդ ու փափագ ու-
նեն իրենց պաշտօնին կատարե-
լապէս յարմար պատրաստութիւ-
նը ունենալ. շատ գեղեցիկ կեր-
պով համոզված են որ այդ պատ-
րաստութիւնը ունենալու համար
անհրաժեշտ է լաւ ծանօթ լինել
Եւրոպական կրթական հաստա-
տութիւններին հետ, անհրաժեշտ
է մասնագիտական և առհասարակ
գիտական գրքեր կարդալ : Իայց
ի՞նչ միջոցով հասնեն այդ գեղե-
ցիկ նպատակներին գոնէ մի քա-
նորդին. ստանում են մի շնչին
ամսական, որը իրենց հացին
հաղիւ բաւում է, այդ էլ շատ
անգամ կանոնաւոր չեն ստանում.
Նոյնիսկ Եզմիրի պէս հարուստ
քաղաքում :

Այդպիսի թշուա վիճակում
ի՞նչ կարող են անել իսկապէս
արժանաւոր ուսուցիչները. ուրիշ
ոչինչ, բացի, քանի որ ուժ և
եռանդ կայ յառաջագիւծելու,
ախ ու վստիով բաւականանալ, ա-
պա, մի քանի տարուց յետոյ,

երբէք օրէնքի առջեւ չենք մեղան-
չած, այսու հանդերձ տուժեցինք ալ
ամէն տեսակէտով. հետեւաբար կը
խնդրեմ որ երկրորդ անգամ այդ տե-
սակ առաջարկ մը ինձ չընէք : Այդ
խրոխտ պատասխանին վրայ, Չէքին
կրակ կտրած կը հրամայէ բանտար-
կել. ու կը փոխադրեն ուրիշ սենեակ
մը :

Ինչպէս որ առաջ ըսած էի թէ,
տաճկութիւնը Բաուֆի դէմ լարուած
էր, եւ հեռացման մասին միջոցներ
կը խորհէր, յարմար առիթը ներկա-
յայցած էր, այլևս այդ առիթը կա-
րելի չէ փակցուելու. Միւրթիին որ
առաջնորդի հետ Պիլիլիս ուզուած էր,
Բաուֆի արդարացումը տեսնելով
այդ միջոցին առաջնորդի կողմը սկը-
սաւ բռնել, առաքելով թէ՛ հայերը
մեղաւոր չեն, ամէն տեսակէտով
ֆլառուեցան, այսօր ալ կուզէք այդ

իրենք էլ գնան կորչեն մեր կի-
սախալֆայ վարժապետական կոյ-
տի մէջ :

Պէտք է փրկել այդ աչնիւ, ար-
ժանաւոր, բայց կորստեան գուռը
հասած դաստիարակներին. Ան-
կարող ենք նրանց շարունակ Եւ-
րոպա ուղարկել. անկարող ենք
նրանց ներքեւ Եւրոպական բո-
լոր մանկավարժական գրքերը.
բայց, գոնէ մեր մամուլի միջոցաւ,
մանաւանդ մեր եւրոպայում հրա-
տարակաւ սոմսութեւր թերի միջո-
ցաւ, ջանանք մեր ուսուցիչ
դաստիարակներին մտաւոր սը-
նունդ տալ, նրանց պաշարը ա-
ւելացնել, որպէս զի նրանց մի-
ջոցաւ փոխանցվի մեր մատաղ
սերնդին :

Մեր արտասահմանի մամուլի
մեծ մասը զբաղվում է անհամ-
կուրեցող, մի մասը բանաստեղ-
ծութեամբ, միւսը չը գիտեմ ին-
չով : Դրանցից ոչ մէկը չէ մտա-
ծում հայ դաստիարակի դար-
գայման գործին դարկ տալ :

Վերջապէս ժամանակն է յիշել
և մեր դաստիարակներին. Հա-
մալսարանը յայտարարում է որ
մի առանձին պրակ պիտի ունե-
նայ Փարիզի ցուցահանդէսին
ներկիւմ. մենք առաջարկում
ենք Համալսարանին մի մեծ բա-

յանցանքը հայոց վրայ բեռնել. մենք
տաճկութիւնս ատոր դէմ կը բողո-
քենք. եւ միանգամայն այդ տեսակ
գրութիւն մը ես եւս չեմ ստորա-
գրեր : Միւրթիի առեւած պատաս-
խանը Չէքիի եւ Բաուֆի արդարաց-
ման մասին նախաձեռնութեան
ջուրը ձգեց. այլևս չի կրցաւ ո՛ր է
ազգեցութիւն մը ի գործ գնել ա-
ռաջնորդի վրայ, ուստի հարկադ-
րուեցաւ թողուլ, և միանգամայն
արածուել իր պաշտօնատեղին վերա-
դառնալ. ինքն՝ Չէքիի եւս թողով
Երզնկայ վերադարձաւ :

Չէքի փաշայի մեկնելէն յետոյ,
նորեկ 40.000 զինուորները ամիսի մը
չափ ալ Մշոյ դաշտը մտաւ, Վանի
նախանեան եւ հակա նախանեան եր-
կու հակառակ կուսակցութիւններն,
զօրաց ուստի հայթայթման պայ-
մանագիրն իրենց վրայ ըլլալով, ըստ

ժին ներքին մանկավարժութեան և գիտութիւններին — ար պարզել առանձին և ցրվել մեր ուսուցիչներին աժան գնով : Այդ տեսակ ինքիքներէ մասին շաւելի մտածելու գործը, մեր կարծիքով ընկնում է Համալսարանի վրա որովհետեւ գիտական և գրական հանդէս է :

4070

ԻԶՄԻՐԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Դպրոցներու և որսանցներու շարքը անցնայ և ներկայ կրթական վիճակը :

Վերջին տարիները շատեր իզմիրը նմանցուցին լճացած ջուրի մը . արգարեւ շատ իրաւացի են :

Իզմիր իր դպրոցներով իր որսանցներով և բարեգործական ընկերութիւններով արդիւնք մը չէ արտադրած վերջին մի քանի տարիները հակառակ Պօլսական թերթերու թղթակիցներուն տուած տեղեկութեանց . որոնք կը ջանան մինչեւ երկինք բարձրացնել խնամակալներու գործունէութիւնը և սուած արդիւնքները :

Մեր ցեղին ամենատար. ամենազատ յատկութիւններէն մին պէտք է համարել այն . որ և իցէ մի անհատ անձնական կիրքերով լի և կողմնակցական ոգով սուգորուած . հանրութեան շահերը ոտքի սակ կաննէ իր քմածին կամոց համեմատ իրեցը . խելքով իրելով և անտեսելով ժողովրդին շահը և վնասը — բարին ու չարը : Միեւնոյն կարգին են նաև մեր քաղաքի պնակալէզ թղթակիցները :

Մենք լսած էինք Եւրոպայի Ամերիկայի գործաւորներուն գործադուլը . բայց սակաւին չէինք լսած զըզպրոցներու գործադուլը . և ահա առաջին անգամ է որ կը տեսնենք զպրոցական գործադուլ մը . այն ալ իզմիրի մէջ :

Երկուսուսուսեցիք մի քանի ամիսներէ ի վեր . իրենց ամակալները չէին քաղցած Ազգ. սնտուկին շքաւորութեան պատճառաւ . Պաշտօնէից ամակալներու յայտարարութեամբ կոտորայ այս գործադուլին : Մասամբ իրանուց ունին պաշտօնեայք . երբ մայրերը անթիւ են . ջուրին գրամ . և ապառիկի մէջ իտրասուզուած . ամէն օր հացագործը . մասվաճառը տանը

զուրը փ կտանէին իրենց իրաւունքները պահանջելու . . . Տեսուչը ինչպէս կերելի գործադուլին չէր մասնակցած . անմիջապէս առաջնորդարան կը գրմէ և եղելութիւնը կիմացնէ : Հոն զինքը կը հանդարտեցնեն ըսելով թէ չու գնա դպրոց . մենք գործը կը կարգադրենք :

Հետեւեալ օրը տեղս հիւր գտնուող Յակոբ Աշոտ Եպիսկոպոս քարոզ մը կը խօսի . և իզմիրի հայոց կակնարկէ սնտուկին մէջ գրամ չի գտնուելուն . արդէն իզմիրցին շատ լաւ գիտէ սնտուկին մէջ գրամ չի կենային և նորէն իր գիտցածէն մաս մը անգին չ'անցնիր . . .

Երկուշաբթի առաւօտ ուսուցիչք և ուսուցչուհիք կը կանչուին . մէկ մէկ ամակալներ վճարելով կը պատուիրեն իրենց պաշտօնին շարժանակութիւնը . խոստանալով որ յառաջիկային իրենց բոլոր պահանջներն պիտի վճարուին . . . : Տար երկինք որ իրագործուէր :

Երբ իզմիրի պէս դիւրակեաց և բարեկեցիկ քաղաք մը այսպիսի դժուարութիւններու կը հանդիպի և չի կրնար զէ՞լ վարժարան մը յարասել պահել . հապա Հայաստանի պաւտոններու ժողովուրդները ինչպէս մասակարարան իրենց դպրոցներու ծախքերը . քանի որ չունին գէ՞թ իրենց նիւթական ապրուստը : Մենք կը հա տասնք այն արկածեալ գաւառները որ անտեսելով իրենց բոլոր պէտքերը ամենառաջին հոգը կը տանին կրթութեան գործին . կը կրթեն մասաղ սերունդը ժամանակին պահանջին համեմատայն . մինչդեռ իզմիր հարկը հազարէն մինչեւ հինգհարիւր հազար սուկի աք հարուստներ շատ կը գտնուին . որոնք վերջին տարիներու կոտորածներէն կոտորուածներէն զերծ մնացած են :

Ազգային կալուածները 200 է աւելի կը հաշուի որոց ամէն մէկը միջին հաշուով 50—70 սուկի եկամուտ կը բերին . ա որ աւելցուր նաև ժողովրդին կողմէ արուած գրամը . ընթերցողը անչուտ պիտի գարմանայ այդ գրամին ուր ծախուելուն վրայ : Ժամանակ մը Պօլսական թղթակիցներու բաւական նիւթ կը մաստակարարէր Ազգ. սնտուկի պարաքը . որուն գումարը 12000 տաճկական զմիկի կը հասնէր . և օրէ քր ավել նախաւ վրայ է պահ մը յոյս կար վճարելու : Ազգ. պատուէց բարձրան յանձնաժողով մը կազմուելով նախագահութեամբ Մելքիսեղեկի . բայց տակաւին որոշ գործ մը կամ արդիւնք մը չունեցաւ :

Կը վախցուի Մելքիսեղեկի և ս գործադուլ ընէ 3 ամիսէ ի վեր ամակալան շատանալուն առթիւ : Բայց Մելքիսեղեկի հարուստ և և երբ ստացած տեղեկութիւնը իրեն տեղացի և անհոգի թուրքներէն աւելի և հոգ չէ որ մի քիչ յայտարար ամակալները :

Իզմիր ունի երկու որսանց մին տղայոց և մին աղջկանց :

Աղջկանց որսանցը հաստատուած է 1893 թիւին Հոգատար Որբախնամ անուամբ որոնց մէջ կը պատասխարուին տեղացի և Հայաստանի այլեւայլ գաւառներէն բերուած որբուհիներ . աղջկանց որբանոցի այցելութեան մաս մը գոհ մնացի . կարգապահութիւնը մաքրութիւնը շատ լաւ գտայ . որբուհիները ուշիմ ու առողջ կերուած իրենց ուղղած միջքանի հարցումներէն . Բայց երբեք կայ ցաւալի կէտը այն աչքի տեսնուող զատուած որբուհիներէն . իրար և անվայել յուզողաւ : Բայց որբուհիները զեւրթիւր զեւրթիւր և անվայել յուզողաւ : Բայց որբուհիները զեւրթիւր զեւրթիւր և անվայել յուզողաւ :

Իսկ տղայոց որսանցը հաստատուած է 1896 թիւին ներսօսեան Որբանոց անուամբ . որուն մէջ կը պատասխարուին 50 ի չափ որբեր . նոյնպէս Հայաստանի կողմերէն բերուած : Բայց ինչ սպաւորութիւնով որ մեկնեցանք աղջկանց որբանոցէն . միեւնոյնը չտեսանք հոս . թեպետեւ տըրուած սնունդը և որբերու հազուսները ըստ բաւականին գոհացուցիչ էին . բայց աւելի աչքի զարնելիք կէտը մասաղ կրթութիւնն է որ շատ թերի է և խակ : Որբանոցի վարիչները չունին նոյն կարողութիւնը . չունին ազատ գաղափարներ . ազնիւ և վեճ իտէլաներ որ ճանաչեն իրենց պաշտօնի կոչումը իրենց յանձնուած այդ ԱՄՆՆԻՆ յարգը գիտնան : ԱՄՆՆԻՆ մը որ մեզ համար նուիրական է . . .

Ո՛չ . մենք խոստապահանջ չենք . և մենք չենք պահանջեր որ այդ որբերէն ամէն մէկը ինչին մէկ մէկ մասնագետներ . մէկ մէկ հրապարակագիրներ . այլ կը պահանջենք անոնց տալ այնպիսի կրթութիւն մը ինչ որ քայմաս նակը կը պահանջէ :

Իզմիրցիին բարոյական ձեւ կրթական վիճակին անհոգի մտորանք լի է և ինչ որ կը շարունակէ այսօր ստացուած արագութեան մէկ տիւր մնացորդն է : Յետահայեաց ակնարկ մը նետենք և պիտի տեսնենք թէ անհամեմատելի տարբերութիւն մը կայ անցեալին և ներկային մէջ :

Հայութեան այս փոքրիկ հատուածը ունեցած է իր փառաւոր անցեալը . ունեցած է օրաթերթերի հանդէսներ . կարող և ժողովրդականացած անհասներու ձեռամբ հրատարակուած . որոց մէջ աւելի հանրածանօթ են Ղուկաս Պալլապարեան . Գրիգոր Մեհրեան . մին մեծած է 1878ին . իսկ միւսը 1893ի Գոյերայի ժամանակ . Գալուստ Կոստանեան հանրածանօթ գիտունը որ 1898ին մեծած է . զօրեղ զարար Կոստանեան իր անցած թանգարանը ամբողջապէս յոյն վարժարանին կտակած է . զորն իրական պատճառը յայտնի չէ մեզ . նոյնպէս Տէտէկան տպարանը . իր կարճ ժամանակամիջոցին մէջ ունեցած է իր կարեւոր դերը . նոյն տպարանով ըստ տեսած են չեղեղեղութիւններ անգլիական թաղիական նշանաւոր հեղինակներէ թարգմանուած վիպասանութիւններ և թատերգութիւններ . . . Մէկ խօսքով իզմիրի ուղեգրարը կը սեպուէր այդ անհաները :

Իսկ ներկային մէջ իզմիրցիին կամ ըսենք իզմիրը ունի կրթական հանդէս մը . Մամուրեանի խմբագրութեամբ . իր առանձին տպարանի մէջ կը տպագրուի . որը աւելի կուսակցական է քան ժողովրդական . կան նաև երկու անհասներ Ստեփան Ոսկան և Մեսրոպ Նուպար . առաջինը սրղողած է եղեր ազգին . այդ պատճառաւ հրապարակէ քաջուած է և իր պարուստին համար Փրանսիայէն թերթ մը կը հրատարակէ Լատիֆօմ անուամբ :

Մեսրոպ Նուպարեան . Փրանսուհայ բնակարանին հեղինակը . ֆիզիքական նով տկար գրեթէ մեկուսացեալ կեանք մը կը վարէ . երբեմն երբեմն քննադատական մարմանէն բուռնաբ հրապարակ կելլայ Արեւելեան Մամուրի միջոցաւ :

Ահա այս է իզմիրի գրական հեղեղէն մնացած մի քանի մնացորդները . որոց կարգէն կը սեպուի նաև Գրիգոր Արիւնիկիւրեան որ փաստաբանական արհեստով զրաղած վաստուց թողած է գրական հրապարակը :

Մեր նշանակել չէ Մամուրեանի արժանիքը . նենմանցնել այն Մամուրեան ներկային մէջ թրքահայ առակական գրագետներէն մինչ քան համարուն . զնա անտարբեան արքային են իր մի քանի հեղինակութիւններն մասնաւորաբար Սեւ Նեոսան ժողով և Անգլիական նամակաւին . նոյնպէս կարգ մը թարգմանութիւնները . Բայց Մամուրեան աւելի կուսակցական եղած է քան թէ ժողովրդական . իր պատճառի կոչման մէջ իր շատ մը

լու համար միջոցներ կը խորհէր . փութիւնութեամբ իր ձեռնարկած կազմակերպութիւնը ստաջ կը տանէր . իրենց ունեցած անգամներու թիւը մինչեւ 4,000 կը հասնէր : Միջոց միջոցի գործողութիւններն արձագանք տալով Բիլէին և Տիգրանակերտէն պատգամաւորներ գալով բանակցութեան մտան . և միացում մը ստաջ եկաւ մէջերին . լայնէն շարունակուելով մինչեւ ներքին ամսոյ սկիզբները . նոյն միջոցին ալ Հնչակ կուսակցութեան կողմէն Տամատեան Մշտ ներկայացուցիչ կարգուելով հոն հասաւ :

Գրամով բանտարկուած 30 ի չափ վարդէնիցիներուն . դատավարութեան պահուն 10—12 ի չափ ազատ ձգելով մնացածներն ալ 10—15 տարի պայմանաժամով տաժանակիր շղթայակրութեան պատժոյ դատապարտուելով . ցաւալիք դրութեամբ մը այդ հարցին վերջ տուին . Բայց միւս կողմէն ալ այլեւս կառավարութեան ուղղորդութիւնը այդ գիւղի վրայ դարձաւ . որով երեսասարդութիւնը այդ բանը զգալով . բոլոր կազմածուածներն սկսան ինքզինքներն փախտական վիճակի մատնել : Մարգար վարժապետ . Սուրբ Կարապետի բարձունքէն այդ բաները տեսնելով չը կրցաւ հանդուրժել . հարկադրուեցաւ իր պաշտօնը ձգելով գիւղ վերադառնալ . իր կազմակերպած խմբակն իր շուրջը հաւաքելով կրկին ապագայ հետեւանքին դիմադրելու . և այսպէս շարունակուելով մինչեւ 1892 թուական . հուսկ ապա կախաղանով իր վեճ սկզբունքը պահեց . ի քաջալերութիւն և յառաջիկութիւն յետագայ յեղափոխական խմբակներու :

Այդ ընթացքը կառավարութեան կազմածներն իրականութեան փոխեց . որով սկսաւ լրջօրէն հետեւիլ . այդ միջոցին Գալուստի կողմէ զրկուած Ա. Բ. անուն . Մանազկերտ գաւառ Տիգրիք հայ գիւղին մէջ իր 3—4 ընկերներով բուռնուելով Մուշ փոխարկուեցաւ . Մէկ երկու ամիսներ անցնելէ յետոյ . Արապոն իր խմբակով ձերբակալուեցաւ . որով տաճկացի և հայոց մէջ եղած հաւատարմութիւնը բոլորովին ջնջուեցաւ . երկու կողմէն ալ սկսան ծուռացքով մէկմէկուէն ջնայիլ . իսկ Մշտ մէջ գտնուած գոմիթէն . առանց վարանման իր նպատակը առաջ տանելու

Իր համար միջոցներ կը խորհէր . փութիւնութեամբ իր ձեռնարկած կազմակերպութիւնը ստաջ կը տանէր . իրենց ունեցած անգամներու թիւը մինչեւ 4,000 կը հասնէր : Միջոց միջոցի գործողութիւններն արձագանք տալով Բիլէին և Տիգրանակերտէն պատգամաւորներ գալով բանակցութեան մտան . և միացում մը ստաջ եկաւ մէջերին . լայնէն շարունակուելով մինչեւ ներքին ամսոյ սկիզբները . նոյն միջոցին ալ Հնչակ կուսակցութեան կողմէն Տամատեան Մշտ ներկայացուցիչ կարգուելով հոն հասաւ :

Գրամով բանտարկուած 30 ի չափ վարդէնիցիներուն . դատավարութեան պահուն 10—12 ի չափ ազատ ձգելով մնացածներն ալ 10—15 տարի պայմանաժամով տաժանակիր շղթայակրութեան պատժոյ դատապարտուելով . ցաւալիք դրութեամբ մը այդ հարցին վերջ տուին . Բայց միւս կողմէն ալ այլեւս կառավարութեան ուղղորդութիւնը այդ գիւղի վրայ դարձաւ . որով երեսասարդութիւնը այդ բանը զգալով . բոլոր կազմածուածներն սկսան ինքզինքներն փախտական վիճակի մատնել : Մարգար վարժապետ . Սուրբ Կարապետի բարձունքէն այդ բաները տեսնելով չը կրցաւ հանդուրժել . հարկադրուեցաւ իր պաշտօնը ձգելով գիւղ վերադառնալ . իր կազմակերպած խմբակն իր շուրջը հաւաքելով կրկին ապագայ հետեւանքին դիմադրելու . և այսպէս շարունակուելով մինչեւ 1892 թուական . հուսկ ապա կախաղանով իր վեճ սկզբունքը պահեց . ի քաջալերութիւն և յառաջիկութիւն յետագայ յեղափոխական խմբակներու :

Այդ ընթացքը կառավարութեան կազմածներն իրականութեան փոխեց . որով սկսաւ լրջօրէն հետեւիլ . այդ միջոցին Գալուստի կողմէ զրկուած Ա. Բ. անուն . Մանազկերտ գաւառ Տիգրիք հայ գիւղին մէջ իր 3—4 ընկերներով բուռնուելով Մուշ փոխարկուեցաւ . Մէկ երկու ամիսներ անցնելէ յետոյ . Արապոն իր խմբակով ձերբակալուեցաւ . որով տաճկացի և հայոց մէջ եղած հաւատարմութիւնը բոլորովին ջնջուեցաւ . երկու կողմէն ալ սկսան ծուռացքով մէկմէկուէն ջնայիլ . իսկ Մշտ մէջ գտնուած գոմիթէն . առանց վարանման իր նպատակը առաջ տանելու

ձեռակալի պաշար լեցուցած էին . զորաց համեմատութեան նայելով . սակայն կարելի չէր շուտ մը սպաւել . այլ օտարներ պէտք էր . ուստի ուղեւոր առիթէն օգտուել . և միանգամայն Մուշն այդ անարկու պատժէն ազատել . կուսակալն կը խարէն թէ Պարսկական սահմանադիւր վրայ շարժումներ կան . և սեղուտոյ զինուորական ուժն ալ այդ շարժումին հանդէպ անկարող ըլլալով . պէտք է զօրքերու թիւը կրկնապատկել : Կուսակալն այդ լուրը առնելուն պէս Բ. Գրամ կը հեռագրէ և զորաց յաւելումը կը պահանջէ . Գրամը կուսակալին հեռագիրն ի նկատի առնելով . հեռագրով մը Մշտ մէջ գտնուած այդ նոր զինուորական ուժը ան փոխադրելի տուաւ . և այսպիսով Մշտ հրապարակը մաքրուեցաւ նորիկ սովալուկներէն :

ձեռակալի պաշար լեցուցած էին . զորաց համեմատութեան նայելով . սակայն կարելի չէր շուտ մը սպաւել . այլ օտարներ պէտք էր . ուստի ուղեւոր առիթէն օգտուել . և միանգամայն Մուշն այդ անարկու պատժէն ազատել . կուսակալն կը խարէն թէ Պարսկական սահմանադիւր վրայ շարժումներ կան . և սեղուտոյ զինուորական ուժն ալ այդ շարժումին հանդէպ անկարող ըլլալով . պէտք է զօրքերու թիւը կրկնապատկել : Կուսակալն այդ լուրը առնելուն պէս Բ. Գրամ կը հեռագրէ և զորաց յաւելումը կը պահանջէ . Գրամը կուսակալին հեռագիրն ի նկատի առնելով . հեռագրով մը Մշտ մէջ գտնուած այդ նոր զինուորական ուժը ան փոխադրելի տուաւ . և այսպիսով Մշտ հրապարակը մաքրուեցաւ նորիկ սովալուկներէն :

վերջին ժողովներին մէջ Գաշ- նակցականները խորտու՛մ անգամ հանելու փորձը չըրին . Գ. ոչ թէ ներկայ եղողներէ 26 Գաշակ- ցականներէ չորս մնացեալները քուէ տուին , այլ միայն 36 քուէ ստացան . այն ալ բռնի կերպով . Գ. իբրեւ «խոհեմականներ» , «խոհեմ» . եւ միանգամայն սգէտ գրչուկը կը համարձակի բսելու (26 Գաշ. զատ) նախ իմ ծանօթ Գաշակցականներէ շատեր այն ժողովին ներկայ չէին , և ոչ ալ հոտ 26 Գաշ. կար . «Գաղտնի գործող կուսակցութեան մը ան- դամ և թերթն է որ ժողովուրդը բոլորն ալ այն կուսակցութեան անդամ կը ներկայացնեն , երբ իրենց քուէ չեն տար :

Միայն այսչափով բաւակա- նանալով կըսեմ որ այդ ձայնը ժողովրդին ձայնը չէ՛ այլ մի քանի տկար մարքերու արդարու- թիւնը . կամ ինչպէս կընեն Օր- ման—Արթին իրենց ուզածը , համայն հայութեան ներկայա- ցընելով թէ՛ Հայաստանի մէջ , խաղաղութիւն եւ անգործու- թիւն կը տիրէ :

Մ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Ուստը . 19 Յունիս

ՊԵՏՐ ԴՐԱԳՈՒԷՎԻՆ

Յաւու՛մ եմ որ ստիպված եմ այս երկտողս ձեզ ուղղել . . . Այս զո- հուութիւնը անու՛մ եմ միայն ձեր պաշտպաններին ցոյց տալու համար ձեր սղորմելիութիւնը :

Իմ առաջին առածս ձեզ շատ յուզել էր , որ և եկաք արտայայ- տելու խմբագրատանմէջ և դրան առջեւ փողոցում , ամսոյս 27ին . Դժբախտաբար հիմա էլ առածով պէտք է խօսեմ :

«Կաթսան գլորվեց և խուփը գտաւ» :

Յակոբ Գուրպէթեանի , հայցս Պետր Դրագուէվի , ի հարկ չէ չէք վերաւորվի որ ձեզ երկուսիդ այդչափ նմանեցնում եմ , «Իրա-ւունք»ի մէջ «Նիշդ է» գրուած- քով յայտարարեցիք որ ինձ դէմ բողոք էք տւել : Այդ «Նիշդ է»-ն իր մէջ պարունակում է միայն մի ճշտութիւն , որը ես էլ «Մի սուտ եւս» գրուածքովս բոլորովին չէի ժխտել . ոչ թէ զիտ- նալով որ այդպիսի մի դատ գո-յութիւն ունի , այլ լաւ ճանաչե- լով թէ զիմացինս մի Պետր Դրա- գուէվի և մի Գուրպէթեան են , միմեանց լիովին արժանի տի- պեր :

Ահա թէ ինչ էի գրել ձեր դատի մասին :

«Այդ «Հուզուգ»ի Դրագուէվի «հետ ես ոչ դատ եմ ունեցել , ոչ «հաշտարար դատաւորի մօտ եմ «դնացել և ոչ մի բան : Ի՞նչ այդ «պարոնը ինձ դէմ դատ է բացել , «այդ էլ չը գիտեմ . թերեւս ու- «րիշների գէմ լինի , որոնք այդ «պարոնից հաշիւ են պահանջել , «կամ նոյնիսկ ոչինչ չը լինի» :

Եւ գրուածքս վերջացրել էի այս սողերով .

«Յամենայն դէպս բարի յաջո- «ղութիւն եազմածուն և Պետր «Դրագուէվին» :

Պարոն , եթէ այս սողերը և ամբողջ գրուածքս բարեկամգ , եազմածին մի քիչ ճշգրութեամբ թարգմանէր , անշուշտ դու պէտք է հասկանայիր որ իմ սուտ ան- ուանածս ոչ թէ դատն է այլ 40 հազար բուրլու խնդիրը , հաշ- տարար դատաւորի մօտ երկու անգամ գնալս , իմ հաշտութիւն առաջարկելը և քո մերժելը :

Ե՛րբ , ո՛րտեղ , ո՛ր մերժեցիք հաշտվել , պարոն : Ո՛ւր է դա- տարանի կոչնագիրը . գուցէ գուք ինքներգ այդպէս էք վճռել ձեր մտքում . ո՞վ է ձեզ առաջարկել հաշտվել , ինչո՞ւ այդ կէտերը մտիւն էք թողնում , խեղճ եազ- մածուն փրկելու համար Արդեօք երազի մէջ է՞ք . սուտ էք խօսում թէ «արևոկատութիւն» էք անում : Գուցէ բողոքը պրօկուրօրին տւած միջոցին նրան յայտարարել էք որ ուղակի գործադրվի առանց հաշտարարի յանձնվելու և հի- մա . . . «հաշտվել մերժեցի» նա- խաղատութիւնն էք գործածում :

Ո՛րտեղ էք ինձ ժամանակ տւել իմ «չառածներս» հաստատելու :

Գոսպօղինէ , որ դատարանը կուզէք գնացէք . 40,000 բուրլի խնդիրը սուտ է : Ձեր գող լինելը կամ չը լինելը կարող են հասկա- նալ ձեր հաշիւները քննողները , բայց ոչ ես : Ձեզ հետ հաշտվե- լու պէտքը չեմ զգացել , չեմ զգում և չը պէտք է զգամ եր- բէք :

Եթէ այս խօսքերս հասկանում էք , լաւ բացատրեցէք և ձեր եազմածի բարեկամին ու նրա համախոհներին , որ ձեզ լաւ ճա- նաչեն . . .

Այս է իմ առաջին և վերջին խօսքս ձեզ :

ԱՐՎԱՆԻ (ԱՐԴՕ)
Վառնա , 29 Յունիս 1900

Ն. Ա. ՄԱԿԱՏՈՒՓ

Շապին-Գարահիսարի Էնտիրէս գիւղացի Յարութիւն Մօլլէնց անձը Ռումանիա կը գտնուի ե- ղերս , հասցէն ով որ գիտէ կը խնդրուի որ իմացնէ խմբագրու- թեանս :

« ՅԱՒԻՂ »

Շառիղ ձեռքէ չի ծախուիր , Բաժ- նեգինն է Պուլկարիոյ համար 10 ֆրանք , արասահմանի համար 12 ֆրանք , Ամերիկայի համար 2 1/2 սօ- լար :

Հասցէն՝
Rédaction de la revue «Chavigh»
pensionnat Arménien
Varna

—)(—

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունիս 24ին եւրոպական թեր- թերուն Պօլսէն կը հեռագրեն թէ՛ վերջին օրերս հայերէն շատ կը ձերբակրլուին և կաքորվին ի- բենց ծննդավայրերը : Ոստիկա- նութիւնը այդ ձերբակալութիւն- ները կընէ այն պատրուակով որ իբր թէ երկու հայ յեղափոխա- կաններ՝ կարապետ Տօղրամաճեան և Ջարեհ Քօչեան եկած են Պօլիս նոր խռովութիւններ հանելու համար մայրաքաղաքին մէջ : Ձեռնահաս շրջանակները այդ յեղափոխականներու գալու մա- սին ոչ մէկ տեղեկութիւն ունին :

— Ծառնի կառավարութիւնը հարցուցած է ուսու կառավարու- թեան Ձինաստան զօրք զրկելու մասին : Ռուս կառավարութիւնը պատասխանած է որ կատարեալ ազատութիւն կուտայ գործելու , քանի որ ինք ձառն յայտարա- րած է թէ միւս պետութիւննե- րու հետ կատարեալ համաձայնու- թեամբ պիտի գործէ :

— Վաշինգթոնի ճաբոնական դեսպանը պաշտօնական հեռա- գիր մը ստացած է իր կառավա- րութենէ որ ձառն զօրքերու թիւը Ձինաստանի մէջ հասած է մինչեւ 22000 ի :

— Բեթերպուրկէն կը հեռագ- րեն թէ ժէնէրալ Վիտէր-Մալլէր լիազօրութիւն տացած է բարձ- րագոյն հրամանատարը ըլլալ այն զօրքերու որոնք Արեւելեան Սի- պիւրիայէն պիտի մեկնին դէպի Ձինաստանի սահմանագլուխը :

— Յունիս 22ին Եանկայէն եւ- րոպական թերթերուն կը հե- աագրեն որ Բէքիւնէն Յունիս 14ին դուրս ելած սուրհանդակ մը կը հաղորդէ որ շրաղաքին մէջ 100 հազար չինական զօրք կայ , ու- թոնք դեռ եւս յաջողած չեն ներս մտնալ դեսպանատունները :

— Լօնտօնի թերթ մը Եանկա- յէն տեղեկութիւն մը ստացած է որով կը հաղորդէ թէ Յունիս 18ին եւրոպացոց ուսեստի և ռազմական պաշարը վերջացած ըլլալուն , Եօքսէրները խոժեր են անգլիական դեսպանատունը սպաններ են բոլորէն՝ գտնուող եւրոպացիները , որոնք յուսահա- տական կուս մշեր են :

— Անգլիական երեսփոխանա- կան ժողովի քարտուղար Պ. Պրօտ- րիկ , ժողովին մէջ , յայտարա- րած է որ անգլիական կառա- վարութիւնը Լօնտօնի չինական դեսպանին յայտարարած է թէ Անգլիան Բէքիւնի իշխանութիւ- նը պիտի ճանչնայ պատասխա- նատու , եթէ Անգլիական դես- պանութեան անդամներէն որ և է մէկուն հետ , կամ ուրիշ եւրոպա- ցիի մը հետ գէշ վարուին :

— Եանկայէն Եունիս 21ին եւ- րոպական թերթերուն կը հաղոր- գեն թէ Թիէնցիներ հիւսիսային և արեւելեան կողմերը 30000 չի- նական զօրք երեւցր են , բայց

եւս մղուեր են ուսական և ճա- րտնական զօրքերէն : Ձիները ա- մէն օր նոր օգնու թիւն կստանան :

— Եանկայէն ստոյգ աղբիւր- ներէ կիմացնեն թէ՛ Ձին կայ- սերական տան բոլոր իշխանները միացած են Պօքսէրներուն :

— Լօնտօնի թերթերը կը հա- յորդեն որ չինական զօրքերը , բացի օտարականներէն սպանած են և 5,000 մկրտուած չիներ :

— Ձիֆուէն Պերլինի Վօլֆ գոր- ծակալութեան կը հաղորդեն որ Հարաւային Մանչուրեան ապը- տաւորած է : Մուկուէնի քարա- ծուխի հանքերը , Նիու Ետանկ երկաթուղին և հեռագրական թերթը խորտակուած են :

— Գերմանիոյ կայսրը Ձինա- կան շուրերու մէջ գտնուած գեր- ման նաւատորմիչի հրամանա- տարին հեռագրած է , որ ինք կը խօստանայ 1000 թայէլ վճարել Իէքիւնի մէջ գտնուած ամէն մէկ օտարականի համար , եթէ անոնք ողջ առողջ յանձնուին Եւրոպա- կան իշխանութիւններուն :

Ա Ձ Դ

Կը փութանք ծանուցանել թէ քիչ ժամանակէն պիտի հրատարակուի Հա- մալայաւանի Երգ թիւը , որ ուշացած է . Երգ թիւին հետ միացած :

Այդ զոյգ թիւին մէջ , ամբողջ պրկա մը յատկացուած է Փարիզի Արուեստահանդէսին , որուն զլխաւոր չէնքերէն եւ տեսաներէն 12 շքեղ նկարներ զետեղուած են հոն :

Ուրախութեամբ կը յայտարարենք նաեւ որ յաջողած ենք Փարիզի մէջ բանալ Աեպիսկոպոս Եպիսկոպոսի մը , որ Ա. պիտի սպազրուի «գիտական եւ գրական Հանդէսը» եւ ի պիտի կա- տարուին հայերէն , ֆրանսերէն և օտար լեզուներով ամէն տեսակ սպա- րանական աշխատութիւններ՝ խիստ չափաւոր գիներով :

Կը խնդրենք , հաճեցէ՛ք հրատա- րակել այս տեղեկութիւնները , որոնք հայ հասարակութեան պիտի ներշնչե- յեն՝ ամէն բանէ առաջ՝ վստահու- թիւն դէպի Համալայաւանի քարտա- հրատարակութիւնը :

Ընդունեցէք մեր յարգանքները
Տնօրէն—Պրագիւրներ
Մ. Պարսասարեան և Յովն. Եաւուրշ

Ա Ձ Դ

Կը փութանք ծանուցանել ու խմբագրութեան գիտող հայ որդիւր յատկացեալ Քաջառիկ թերթի բա- ժանորդներուն որ այն Վթերթի սպազրութիւնը աւարտած չէ դեռ . երբ աւարտի կը ծանուցանենք իրա- վալիկով :

Բազումիպ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՇԱՐԺՈՒՄ»

Կը սպազրուին ամէն լեզուէ ույցետոմս , հասցէտոմս , նամա- կագլուխ , հարսանեկան հրաւի- րողիր , մահազգ :

Գիները յոյժ գիւրամատչելի- Ուրիշ քաղաքներէ եկած յանձնարարութիւններ ճշգրու- թեամբ և փութով կը կատար- ուին :

ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԸՆԹԻՎ
Учредителі «Вестник» Врша